

WILHELM SCHMID
Düşmanlığın Faydaları

© 2017 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
2017-2019, İstanbul (3 baskı)

Vom Nutzen der Feindschaft
© 2015 Insel Verlag, Berlin

İletişim Yayınları 2441 • Psykhe 21
ISBN-13: 978-975-05-3124-8
© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM
1. Baskı 2021, İstanbul

DIZI EDITÖRÜ Bahar Siber
KAPAK Suat Aysu
KAPAK ve İÇ İLLÜSTRASYONLAR Ceren Oykut
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Bahri Özcan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,
Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

WILHELM SCHMID

Düşmanlığın Faydaları

Vom Nutzen der Feindschaft

ÇEVİREN *Tanıl Bora*

WILHELM SCHMID 1953'te Almanya'da Bavyera-Süebya (Schwaben) bölgesinde doğdu. Berlin, Paris ve Tübingen'de felsefe eğitimi aldı. Çeşitli Alman üniversitelerinde çalıştı, Riga ve Tiflis üniversitelerinde misafir öğretim üyeliği yaptı. Bir dönem Zürih'te bir hastanede hastalara "felsefeyle manevi destek" hizmetinde çalıştı. Halen Erfurt Üniversitesi'nde dışarıdan felsefe dersleri veriyor. Almanya'da ve dünyanın çeşitli yerlerinde tebliğler sunuyor. Yirmi beşi aşkın dile çevrilen kitaplarının dünya çapındaki satışı bir milyonun üzerindedir. İletişim'den daha önce *Mutsuz Olmak. Bir Yüreklendirme* (2014), *Aşk. Neden Bu Kadar Zordur ve Yine de Nasıl Mümkün Olur?* (2014), *Sakin Olmak. Yaşlanırken Kazandıklarımız* (2015), *Arkadaşlıktaki Saadete Dair* (2015), *Anne Baba ve Büyükanne Büyükbaba Olmanın Sevinçleri Üzerine* (2018), *Hediye Vermek ve Hediye Almak Üzerine* (2018), *Kendiyle Dost Olmak Hayatı Nasıl Kolaylaştırır?* (2019), *Dokunmanın Gücü Üzerine* (2020) ve *Seks Olmayınca, Yeniden Başlama Sanatı Üzerine* (2021) kitapları yayımlandı.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
BİRİNCİ BÖLÜM	
DÜŞMANLIĞI MUHAFAZA ETMEK: DÜŞMANLARIN MUHTEMEL YARARLARINA DAİR	13
İKİNCİ BÖLÜM	
DÜŞMANLIĞIN ZORUNLULUĞUNA DAİR: İNSANLAR KÖTÜ'YE MUHTAÇ MIDIR?	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
KÖTÜCÜLLÜĞÜN SEVINÇLERİ ÜZERİNE: DÜŞMAN EDİNME SANATI	39
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
GALİP GELME ARZUSUNUN ANLAMSIZLIĞI ÜZERİNE	57
BEŞİNCİ BÖLÜM	
UZAKLARI ARAMA SANATI ÜZERİNE	69

Not: Kitaptaki bütün dipnotlar çevirmene aittir.

ÖNSÖZ

İnsanların çoğu hoşlanmaz ama her zaman da mani olamazsınız ona: Düşmanlık sevilen bir konu değildir, yine de herkesin günün birinde onunla meşgul olması icap eder. Dostluk, düşmanlığa dönüşebilir. Tam da yoldaşlığın arzulandığı ve anlamlı da olacağı yerde, birden düşmanlık sökün eder; kimse de bilmez, niçin, nereden çıktı bu. En iyi aileler bile bundan bağışık değildir, bir zamanlar birbirine âşık olanlar bile sanki virüs bulaşmış gibi yakalanırlar, hiçbir şey deva olamazmış gibi görünen bu derde.

Düşmanlığın olması, şart mı? Fuzuli bir soru bu: Vardır işte, ona husumet de sadece düşmanlığın varlığını güçlendirir. Bir insan düşmanlığın ayartısından kendini sakınabilse de, hiç kimse başkalarını kafasına göre bundan alıkoyamaz. Düşmanlık fenomeni neden bu kadar inatçıdır? Hayatı zıtlıklara dayalı yapısının bir unsuru mudur bu? Dünyanın sadece dostlardan ibaret olamayacağı açıktır, peki ama düşmanlara herhangi bir anlam atfedebilir miyiz?

Bu kitapta bunu konuşacağız. Galiba düşmanlara da borçlu olduğumuz bir şeyler vardır. Düşmanlıktan da bir anlam dev-

şirebileceğimizi, ihtimal dışı sayamayız. Nitekim sevinç verici bazı sonuçlarını insan kendi benliğinde de gözleyebilir: Ötekilerle husumet, belirli ilişki türlerine daha fazla değer vermeye yol açar. Anlayış, arkadaşlık ve sevgi gibi hoş deneyimler, kızgınlık, hiddet ve bazen de nefret gibi nahoş deneyimler sayesinde kendilerini daha iyi gösterirler. Bir düşmanlık hatyatta sürekliliği sağlar ayrıca, belki başka ilişkilerden daha da iyi yapar bunu, insanın tutunabileceği ve yönünü tayin edebileceği bir sabit noktadır. Düşmanların insanı başka türlü daha zor kalkışabileceği büyük başarılarla doğru mahmuzladığını da unutmamalı: “Şunlara göstereceğim” diyerek edilen gizli yemin, herkesin zihninden geçmiştir.

Düşmanlığın böyle anlamları olabiliyorsa, onu kolayca bir kenara bırakamazsınız. Hayata daha iyi entegre edilmeyi hak ediyordur, daha ziyade. Bu da basit bir iş değildir elbet, her tür yaşam sanatına karşı büyük bir meydan okumadır, çünkü tehlikeye attığınız bir şeyler vardır: Düşmanlıkta mesele basit bir antipati veya sempati eksikliği değildir sadece, sportif bir rekabetten ibaret de değildir. Düşman, zarar verecek şekilde yaralamak ister karşısındakini, bu onu psikik veya toplumsal olarak hatta fiziken mahvetmeyi hedeflemiş ölümcül bir düşmanlık değilse, şükretmek gerekir.

İnsanların yaratıcılık gücünün, sadece düşmanlığı derinleştirmenin gitgide daha alçakça yöntemlerine değil, tarihin akışı içinde onu aşmanın çok daha vaatkâr olan imkânlarına da yönelmesinin sonuçları, böylesine mühim olabilir. *Düşmanlarını sevmek*, kısasın sonsuz döngüsünü sona erdirmeye ve lehinde ne kadar fazla sebep gösterilirse gösterilsin, her türlü intikam ve şiddet icraatını terk etmeye yardım edebilir. Düşmanı sevmek, uzlaşmaz bir nefrete alan bırakmaz, düşmanın insanlar dairesinden dışarı atılmasına izin vermez artık ve uzlaşma elini uzatır; ön koşulsuz, sadece sevginin her türlü nefretten daha güçlü olduğuna güvenerek. Düş-

manlarını sevmekle, karşılığında bir şey yapılmasını beklemeden, kendisi önden bir şey yapmış olur insan, bu da her düşmanca ilişkiyi değiştirir – en azından teoride.

Batılı kültür dünyasında, düşman sevgisi başlangıçta Hıristiyan kültürünün bir fikriydi, sonra bunu dünyevi hümanizm hareketi devraldı. Hıristiyan bakış açısından, düşmanı sevmekte özel bir şey yoktur aslında: Düşman, “komşu”nun özel bir türünden ibarettir, “komşunu sev” hükmü onu da kapsar, o da tanrının sevgisinden nasiplenen yaratıklardan biridir. Söz konusu kişi berbat bir tip olabilir, fakat insan olarak, her insan gibi, tanrının bir evladıdır. Teolojik açıdan düşman, düşman kimliğiyle âdeta kale alınmaz, sadece komşu sevgisinin evrenselliğinden dışlanmayacağı belirtilir, vaktinde kilise öğretmeni Aqıunolu Thomas’ın getirdiği açıklama budur.

Bir insanın bu fikri eyleme geçirmeye ehil olduğunu varsayalım. Ne var ki tecrübe, bunu herkesin başaramadığını gösteriyor. Düşmanı sevmek, “elde bir” değildir, ancak bir insanın kendisiyle uzun müddet cebelleşmesinin sonucu olarak ortaya çıkabilir. İnsanın kendi içinde aydınlık, sevinç verici tarafların yanında keşfine vardığı karanlık, düşündürücü taraflar, uygunsuz koşullarda, en ince ruhluyu bile şiddet eylemcisine çevirebilir; sonsuz uzunluktaki ve sona ermek de bilmeyen suç tarihi, bunu gösterir bize. İnsanın kendi içini aydınlatması, başkalarının da karanlık tarafları olabileceğini anlaşılabilir ve bağışlanabilir kılar. Bu, her bir insanın kendi sorumluluğunu taşımasından imtina etmek anlamına gelmez, yoksa kim sorumluluk alacaktır ki? Hıristiyanlığın komşunu da kendin gibi sevmeyi emreden hükmünü, demek şöyle tadil edebiliriz: *Dış düşmanını, kendi içindeki düşman gibi sev.*

Bunun için gereken öz sevginin ön koşulu ise, bir insanın kendisiyle ve hayatıyla daha iyi başa çıkmayı dert edinmesidir. Yoksa, kendi içindeki çatışmalardan kurtulmak için, iç düşmanın rolünü dış düşmana havale etmenin ayartısı çok

büyüktür; sonra da, bu mücadelenin hakiki sebepleri hakkında bir sezgi bile geliştiremeden, kahramanca mücadele edersiniz onla. Düşmana dönük nefretin önceli, mutlaka kendinden nefrettir. Kendi içinde tatmin bulma çabasından kaçınan herkes, *dış düşmanından kendi içindeki düşman gibi nefret etme* tehlikesine düşer.

Ama her şey bundan ibaret de olamaz: Hıristiyanlığın ve hümanist filantropinin¹ ondan devraldığı “sev” hükmünün çözülmemiş bir sorunu, insanların ne kadar iyi niyetli olurlarsa olsunlar, diğer insanları sevmeye sebat edebilecek durumda olup olmadıkları idi. Düşmanlık karşısında bile yine sevmek zorunda olmak, onlar için taşınmaz bir yüke dönüşmez mi, nihayetinde bunu başaramamaları halinde bastırılmış suçluluk duyguları çökertmez mi onları? Tek doğru yol olarak gösterilen “düşmanını sev” ilkesinin önündeki en büyük engel, her zaman, onun *propagandasını* yapmanın çok, sahidin *uygulayanın* ise çok az olmasıydı.

Onun için, insanların alenen öyle kolayca imtina edemeyecekleri, sırt çevirmeye ve hoşlanmamaya, kayıtsızlığa ve nefrete duyulan ihtiyacın hakkını veren başka bir yol teklif edeceğim burada. *Düşmanı sevmenin farklı bir tarzıyla*, yüksek ahlâkî icapları karşılamak gerekmesizin gündelik hayatta uygulanabilir bir sevgi ve hoşlanma tavrı, mümkün hale gelir. Düşmanı sevmenin ilk seçeneği, daima, sevgi ve kendi benliğini ortaya koymak vasıtasıyla *düşmanlığı aşmaktır*. İkinci seçenekte insan yine bir değer olarak “düşmanını sev” ilkesine bağlanır fakat ona geleneksel anlamını *tamamlayan* ek bir anlam kazandırarak yapar bunu: Onu aşmanın yerini, *düşmanlığı muhafaza etmek* alır. Şu koşulla: Bu ilişkiyi bütün taraflar için katlanılabilir biçimde düzenleyerek ve böylece, kabından taşan bir nefrete şimdye kadar olduğundan daha iyi set çekebileceğini umut ederek.

1 İnsanseverlik; beşeri kapasiteyi geliştirmek için yürütülen yardım faaliyeti.